

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ВИКЛИКИ ТА НАСЛІДКИ

DEVELOPMENT TRENDS OF TRANSPORT ENTERPRISES: CHALLENGES AND CONSEQUENCES

УДК 656.07

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct80-2>**Каличева Н.С.**

д.е.н., професор,
професор кафедри економіки
та управління виробничим
і комерційним бізнесом,
Український державний університет
залізничного транспорту

Маковоз О.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
та менеджменту,
Навчально-науковий інститут
«Українська інженерно-педагогічна
академія»

Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Ричков Д.С.

бакалавр,
Український державний університет
залізничного транспорту

Kalicheva Natalia

Ukrainian State University of Railway
Transport

Makovoz Olena

Educational and scientific institute
Ukrainian Engineering Pedagogics
Academy

V. N. Karazin Kharkiv National University

Rychkov Daniil

Ukrainian State University of Railway
Transport

Світовий ринок знаходиться в стані постійної трансформації під впливом глобалізаційних змін, що змушує суб'єкти господарювання підлаштовуватися під його вимоги. Стаття присвячена питанням розвитку транспортних підприємств у сучасних мінливих умовах. Зазначено, що транспортні послуги, як підвид діяльності транспортної системи, спрямовані на задоволення потреб споживачів. Окреслено основні виклики, на які націлюються транспортні підприємства у своїй діяльності. Розкрито ключові виклики та наслідки розвитку надання транспортних послуг підприємствами сфери транспорту в сучасних умовах, серед яких зниження вантажоперевезень у глобальному масштабі, переорієнтація ринків на внутрішнього споживача, локальні війни та збройні конфлікти, санкції проти деяких країн, коливання курсу валют, зниження купівельної спроможності населення та ін.

Ключові слова: світовий ринок, транспортні послуги, трансформації, виклики, підприємства транспорту.

The enterprises of the industry not only satisfy the transport needs of various enterprises and citizens, but are also the largest component of the general infrastructure, the material and technical base for the formation and development of the regional division of labor and have a significant impact on the effectiveness of the socio-economic development of individual regions and the country as a whole. Today, transport services cover all spheres of life in modern society. Qualitative and effective they become, the more intense the development of society becomes. In the modern context, transport services a defined as a sub-type of activity of the transport system, aimed at satisfying the needs of consumers, with the indispensable sign of the presence of all the necessary support for the provision of services – technical, financial, informational, legal and resource. We note that the transformations of the world market, including the corona virus disease, local wars, the economic crisis, sanctions against some countries, etc., have affected the activities of transport enterprises, changing the key trends of their development. Transport companies constantly faced with various challenges when providing transport services, which leads to the need to improve transport work. In the conditions of the market and fierce competition, the services offered and provided by transport companies include more than the transportation of goods and passengers. Until recently, most transport companies provided only transport services, ignoring the other range of services. This was due to the lack of management and control systems and, as a result, intense competition on the market. Transport services bought and sold on the international market and depend on the type of transport, transported goods, regional and national characteristics. Such transport services include not only transport activities, but also a number of related operations (delivery of goods to the nearest cargo terminal, for example, a port or a railway junction; loading, transshipment and unloading of transported goods and luggage; temporary storage at intermediate points; redistribution of documents; in some in cases of insurance).

Key words: world market, transport services, transformations, challenges, transport enterprises.

Постановка проблеми. Транспорт є однією з найважливіших галузей економіки, яка виконує функцію так званої національної системи «кровообігу». Підприємства галузі не тільки задовольняють транспортні потреби різних підприємств і громадян, а й є найбільшою складовою загальної інфраструктури, матеріально-технічною базою для формування і розвитку регіонального поділу праці та мають значний вплив на ефективність соціально-економічного розвитку окремих регіонів і країни в цілому [1].

Важливість і значення транспортних послуг з часом лише зростає. Адже транспортні послуги включають в себе велику кількість різноманітних транспортних операцій, таких як навантаження, розвантаження та перевезення. І в цьому випадку транспортні послуги визначаються як будь-який захід або вигода, яку одна сторона надає і може згодом надати іншій стороні, і ця вигода або захід

не призводить до набуття права власності на що-небудь. Транспортні послуги є результатом самого процесу виробництва товарів, тобто переміщення вантажів або пасажирів, тобто перевізної діяльності транспортного підприємства

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ґрунтується на основі аналізу наукових праць в сфері транспорту, серед них роботи Багрія М., Коновалова О., Разумової К., Компанієць В., Полякової О., Шраменко О., Ломотька Д., Ковальова Д., Ковальчука А., Дмитрієвої О., Загурського О., Смерічевського С., Райчевої Л. та багатьох інших. [2–8]. Зазначені вчені проводили дослідження щодо впливу світових трансформацій на діяльність підприємств транспорту. Також були розкриті питання забезпечення їхньої конкурентоспроможності та інноваційного розвитку із врахуванням цифровізації. Проте структурні зміни, які відбуваються у світовій

економічній системі, мають значний вплив на формування міжнародних торгово-виробничих відносин. Підприємства транспорту, як одні з головних складових у міжнародній торгівлі, що забезпечують вільний рух товарів та ресурсів на світових і національних ринках, постійно залежать від трансформацій на ринку. Тож потребує більш детального вивчення проблематика сучасних тенденції розвитку світової економічної системи та їхнього впливу на подальший розвиток підприємств транспорту.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення тенденції розвитку підприємств транспорту в умовах постійних трансформацій на викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні транспортні послуги вже охоплюють всі сфери життя сучасного суспільства. І чим якіснішими та ефективнішими вони стають, тим інтенсивнішим стає розвиток суспільства.

Існує дуже тонка грань між транспортом і транспортними послугами, і якщо послуги не є товарами, оскільки вони не мають матеріальної форми, то послуги, що надаються транспортними підприємствами, по суті, є транспортними продуктами, і саме в цьому полягає процес надання цих послуг, – закінчення, яке завершує процес виробництва товарів та/або виступає ланкою, яка підтримує відносини між покупцем і продавцем.

Безумовно, процес перевезення є послугою, але в сучасному контексті він стає одним з етапів надання послуги і, як показує практика, перевезення не є основним аспектом надання транспортної послуги.

У сучасному контексті транспортні послуги визначаються як підвид діяльності транспортної

системи, спрямований на задоволення потреб споживачів, з неодмінною ознакою наявності всього необхідного забезпечення для надання послуг – технічного, фінансового, інформаційного, правового та ресурсного.

Зауважимо, що трансформації світового ринку, серед яких коронавірусна хвороба, локальні війни, економічна криза, санкції проти деяких країн тощо, позначилися на діяльності підприємств транспорту, змінивши ключові тенденції їхнього розвитку [9].

Нині основні світові тенденції в галузі такі:

- зниження вантажоперевезень у глобальному масштабі;
- переорієнтація ринків на внутрішнього споживача;
- локальні війни та збройні конфлікти;
- санкції проти деяких країн;
- коливання курсу валют;
- зниження купівельної спроможності населення та інше.

На рисунку 1 представлено структуру транспортних послуг у світі за 2014–2022 роки.

Відзначимо, що пандемія COVID-19 мала руйнівний вплив на логістичну галузь, особливо на сектор міжнародних перевезень. Усі види транспорту зазнали падіння обсягів перевезень, причому першими постраждали морський і повітряний транспорт.

В таблиці 1 наведено основні виклики, які впливають на діяльність транспортних підприємств.

Як видно з таблиці 1 підприємства транспорту при наданні транспортних послуг постійно стикаються з різними викликами, що призводить до необхідності вдосконалювати транспортну роботу.

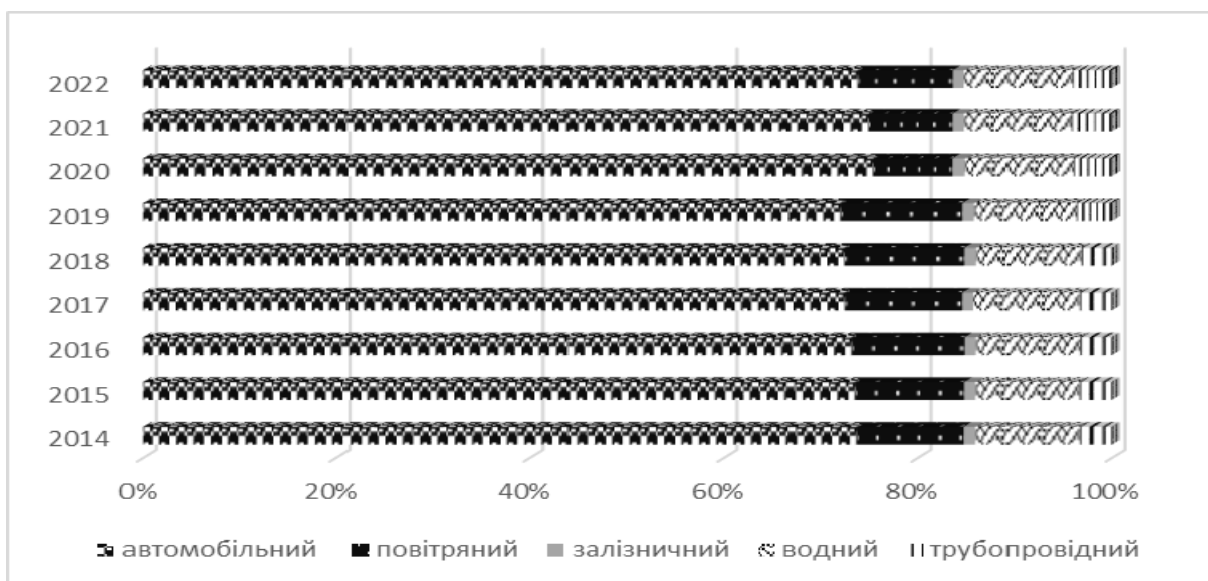

Рис. 1. Показники діяльності підприємств транспорту у світі за 2019–2022 роки, %

Джерело: [10]

Виклики та наслідки розвитку надання транспортних послуг підприємствами транспорту в сучасних умовах

Виклики	Наслідки
Виклик 1. Штучне зниження цін на ринку транспортних послуг.	Значна кількість транспортних підприємств виявилася не готовою до демпінгу.
Тренд 2. Ковідні обмеження.	Ринок покинули слабкі гравці
Виклик 3. Розвиток об'єднання сервісів.	Гравці почнуть об'єднуватись з метою спільного використання послуг між собою.
Виклик 4. Використання ІТ-технологій	У логістиці розпочалася ІТ-революція.
Виклик 5. Збільшення попиту на послугу – «збірні вантажі».	Формується новий напрям перевезень, у якому зменшується число партій вантажів з доставки і зростає кількість збірних вантажів на відправку
Виклик 6. Скорочення кількості закупок рухомого складу.	Зростання попиту на послуги з ремонту та технічного оновлення транспортних засобів
Виклик 7. Замовлення перевезень із мобільного пристрою.	Поява окремої галузі «мобільні перевізники».
Виклик 8. Розвиток внутрішніх вантажних перевезень та логістичних ланцюгів.	Через закриття певних ринків та кордонів збільшення частки внутрішнього виробництва та розвиток внутрішньої логістики з виходом на новий рівень якості.
Виклик 9. Перерозподіл процесів – аутсорсинг.	Передача непрофільних процесів та послуг на аутсорсинг.
Виклик 10. Поява попиту на доставку товарів у віддалену місцевість.	Короткий шлях доставки – не завжди найоптимальніший.
Виклик 11. Створення нових видів доставок, зокрема – безконтактна.	Безконтактна доставка, особливо в умовах пандемії, – турбота про здоров'я відправників та отримувачів.
Виклик 12. Розвиток доставки посилок «дронами» та «автопілотні» доставки.	Втілення у практичну діяльність ідеї безконтактної доставки.
Виклик 13. Роботизація та автоматизація	Автоматизація всіх бізнес-процесів на підприємстві.
Виклик 14. Зміна видів транспорту..	Відбувається перерозподіл обсягів перевезень.
Виклик 15. Перехід усіх світових логістичних операцій до онлайн-формату.	Діджиталізація перевізного процесу.
Виклик 16. Наявність антикризового плану.	Впровадження досвіду виходу з кризи.
Виклик 17. Важливість доставки «останньої милі».	Гарантія ефективності ланцюга поставки, скорочення можливих витрат
Виклик 18. «Зелена» логістика	Екологізація перевізного процесу шляхом використання екологічних видів транспорту

Джерело: [11; 12; 13]

В умовах ринку та жорсткої конкуренції послуги, які пропонують та надають транспортні підприємства включають більше, ніж перевезення вантажів та пасажирів. До недавнього часу більшість транспортних компаній надавали лише транспортні послуги, ігноруючи інший спектр послуг. Це було пов'язано з відсутністю систем управління та контролю і, як наслідок, з інтенсивною конкуренцією на ринку [14].

Сьогодні ситуація кардинально змінилася і існує кілька рівнів транспортних послуг:

- перший – це переміщення вантажів, пошти, багажу та пасажирів;
- другий – якість обслуговування, швидкість доставки, збереження вантажу, комфорт пасажирів і технічний стан транспортного засобу;
- третій рівень – вантажно-розвантажувальні роботи, транспортно-експедиторські послуги, консультаційні та брокерські послуги;

– четвертий рівень – імідж, сприйнята перевага над конкурентами на ринку в цілому;

– п'ятий рівень – потенціал транспортних послуг, можливості для подальшого вдосконалення, перспективи подальшого розвитку і подальшої співпраці на довгострокових умовах.

Транспортні послуги купуються і продаються на міжнародному ринку і залежать від виду транспорту, товарів, що перевозяться, регіональних і національних особливостей.

Такі транспортні послуги включають не тільки транспортну діяльність, але й низку супутніх операцій (доставка товарів до найближчого вантажного терміналу, наприклад, порту або залізничного вузла; завантаження, перевантаження і розвантаження перевезених товарів і багажу; тимчасове зберігання в проміжних пунктах; переоформлення документів; в деяких випадках страхування).

Висновки з проведеного дослідження.

Основним завданням транспортних підприємств є вивчення та аналіз усіх видів транспортних послуг та задоволення потреб суспільства, незважаючи на наявні проблеми та виклики. Тому одним з основних напрямків удосконалення господарської діяльності транспортних підприємств в умовах ринкової економіки є демонстрація найважливіших економічних і виробничих показників їх діяльності, які найбільш повно відображають ступінь задоволення потреб клієнтів у перевезеннях вантажів та ефективність і якість виконання транспортних операцій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дикань В. Л. Національна модель індустріального розвитку країни: організаційно-управлінський аспект. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81–82. С. 11–34.
2. Багрій М. М., Коновалова О. В., Разумова К. М., Чайка Н. Г. Питання сучасного стану інфраструктури транспортної системи. *Наукоємні технології*. 2021. Том 51. № 3. С. 265–270. DOI: <https://doi.org/10.18372/2310-5461.51.15997>
3. Компанієць В. В., Полякова О. М., Шраменко О. В. Світові тренди сучасного транспортно-логістичного сервісу. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 70–71. С. 22–32.
4. Ломотко Д. В., Ковальов Д. Д., Ломотко М. Д. Деякі питання удосконалення транспортної логістики у сучасний період. Глобалізація наукового і освітнього простору. *Інновації транспорту. Проблеми, досвід, перспективи* : збірник наукових праць конференції, м. Дніпро, 23 червня 2022 р. Дніпро, 2022. С. 82–85.
5. Ковальчук, А., Рижевська, Н. Стратегічні орієнтири розвитку транспортних підприємств в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-71>
6. Дмитрієва О. І., Аділов Е. К. Формування комплексу інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку транспортної інфраструктури на засадах цифровізації. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2021. № 1. С. 45–55.
7. Загурський О. М. Конкурентоспроможність транспортно-логістичних систем в умовах глобалізації: інституціональний аналіз: монографія. Київ: О. В. Ямчинський, 2019. 373 с.
8. Смерічевський С., Райчева Л., Михальченко О. Проблеми і перспективи модернізації транспортного комплексу національної економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-76>
9. Кузьома О. Ю. Євровектор зовнішньої торгівлі України в контексті розширення ЄС. *Вісник Київського національного університету. Серія: Економіка*. 2018. Вип. 98. С. 13–17.
10. WTO. Статистика торгівлі. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts_e.htm
11. Новаківський І. І., Ярмола К. М. Тренди, які змінять логістику в новому десятилітті. *Інфра-*

структура ринку. 2020. Вип. 48. С. 38–42. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/9.pdf

12. Гайванович Н. В., Шевчук О. А. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку морських вантажних перевезень в Україні та світі. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2023. № 25. С. 59–64

13. Торгівельна «війна» без переможця: ціна блокади кордону для України та Польщі. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/torgivelnaviyna-bez-peremozhcyu-cina-blokadi-kordonu-dlya-ukrajini-ta-polshchi-12560928.html>

14. Каличева Н. Є. Покращення функціонування логістичних систем за рахунок удосконалення транспортних послуг. *Наука й економіка*. 2015. № 2 (38). С. 80–83.

REFERENCES:

1. Dykan V. L. (2023). Natsionalna model industrialnoho rozvytku krainy: orhanizatsiino-upravlinskyi aspekt. [National model of industrial development of the country: organizational and management aspect]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 81–82, pp. 11–34.
2. Bahrii M. M., Konovalova O. V., Razumova K. M., Chaika N. H. (2021). Pytannia suchasnoho stanu infrastruktury transportnoi systemy. *Naukoiemni tekhnolohii*. [Issues of the current state of the infrastructure of the transport system]. *Naukoiemni tekhnolohii*, vol. 51, no. 3, pp. 265–270. Available at: <https://doi.org/10.18372/2310-5461.51.15997>.
3. Kompaniiets V. V., Poliakova O. M., Shramenko O. V. (2020). Svitovi trendy suchasnoho transportno-lohistychnoho servisu. [World trends of modern transport and logistics service]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 70–71, pp. 22–32.
4. Lomotko D.V., Kovalov D.D., Lomotko M.D. (2022). Deiaki pytannia udoskonalennia transportnoi lohistyky u suchasnyi period. Hlobalizatsiia naukovoho i osvithnoho prostoru [Some issues of improving transport logistics in the modern period. Globalization of scientific and educational space]. *Innovatsii transportu. Problemy, dosvid, perspektyvy* : zbirnyk naukovykh prats konferentsii (Dnipro, June 23, 2022). Dnipro, pp. 82–85.
5. Kovalchuk, A., Ryzhevska, N. (2021). Stratehichni oriientyry rozvytku transportnykh pidpriemstv v suchasnykh umovakh. [Strategic guidelines for the development of transport enterprises in modern conditions]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-71>
6. Dmytriieva O.I., Adilov E.K. (2021). Formuvannia kompleksu infrastrukturного zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku transportnoi infrastruktury na zasadakh tsyfrovizatsii. [Formation of a complex of infrastructural support for the innovative development of transport infrastructure on the basis of digitalization]. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva*, no. 1, pp. 45–55.
7. Zahurskyi O.M. (2019). Konkurentospromozhnist transportno-lohistychnykh system v umovakh hlobalizatsii:

instyutsionalnyi analiz : monohrafiia. [Competitiveness of transport and logistics systems in the conditions of globalization: institutional analysis: monograph]. Kyiv: O. V. Yamchynskyi, 373 p. (in Ukrainian)

8. Smerichevskyi S., Raicheva L., Mykhalchenko O. (2022). Problemy i perspektyvy modernizatsii transportnoho kompleksu natsionalnoi ekonomiky. [Problems and prospects of modernization of the transport complex of the national economy]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-76>

9. Kuzoma O. Yu. (2018) Yevrovektor zovnishnoi torhivli Ukrainy v konteksti rozshyrennia YeS. [Eurovector of foreign trade of Ukraine in the context of EU expansion]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, vol. 98, pp. 13–17.

10. VTO. Statystyka torhivli. [WTO. Trade statistics]. Available at: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts_e.htm

11. Novakivskyi I.I., Yarmola K.M. (2020). Trendy, yaki zminiat lohistyku v novomu desiatylitti. *Infrastruktura rynku*. [Trends that will change logistics

in the new decade]. *Infrastruktura rynku*, vol. 48, pp. 38–42. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/9.pdf,

12. Haivanovych N. V., Shevchuk O. A. (2023). Suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy rozvytku morskykh vantazhnykh perevezen v Ukraini ta sviti. [The current state, problems and prospects of the development of sea freight transportation in Ukraine and the world]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU "Kyivskiy politekhnichnyi instytut"*, no. 25, pp. 59–64.

13. Torhivelna "viina" bez peremozhtsia: tsina blokady kordonu dlia Ukrainy ta Polshchi. [Trade "war" without a winner: the price of the border blockade for Ukraine and Poland]. Available at: <https://www.unian.ua/economics/agro/torgivelnna-viyna-bez-peremozhchya-cina-blokadi-kordonu-dlya-ukrajini-ta-polshchi-12560928.html>

14. Kalycheva N.Ye. (2015). Pokrashchennia funktsionuvannia lohistychnykh system za rakhunok udoskonalennia transportnykh posluh. [Improving the functioning of logistics systems due to the improvement of transport services]. *Nauka y ekonomika*, no. 2 (38), pp. 80–83.